

فناوری هوش مصنوعی در محاکم با تأکید بر مراجع اختصاصی اداری: چشم‌انداز و چالش‌ها

فاطمه اصحابی^۱ عباداله حسینخانی^۲

چکیده

در عصر جدید که فناوری هوش مصنوعی^۳ در بسیاری از ابعاد زندگی اجتماعی حکم فرماست، شواهدی فزاینده وجود دارد که نشان می‌دهد هوش مصنوعی ممکن است به زودی جای‌گزین وظایف مهم دادگاه شود. چشم‌انداز معرفی فناوری‌های هوش مصنوعی در دادرسی اداری، بررسی برخی چالش‌ها و هم‌چنین تعیین فرصت‌هایی که چنین فناوری‌هایی برای بهبود حمایت از حقوق، آزادی‌ها و منافع اشخاص حقیقی و حقوقی در روابط حقوقی ایجاد می‌کنند، حایز اهمیت است.

این مقاله با شیوه توصیفی و تحلیلی در پی پاسخ به این پرسش است که چشم‌انداز استفاده از فناوری هوش مصنوعی چیست و با چه چالش‌هایی مواجه است. بر اساس تجزیه و تحلیل موضوع، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با در نظر گرفتن وجود برخی چالش‌ها در بهره‌گیری از این فناوری، ضرورت عقلی ایجاب می‌کند در ابتدای مسیر، طیف محدودتری از محاکم با تأکید بر دادگاه‌های اختصاصی اداری از این فناوری استفاده کنند. از فناوری هوش مصنوعی با وجود برخی معایب نظیر نداشتن عقلانیت و درک واقعی موضوعات حقوقی و نقض برخی جنبه‌های حقوق بشر باید برای به ارمغان آوردن مزایای قابل توجهی نظیر جلوگیری از صدور آرای متناقض، تضمین استقلال مراجع اختصاصی اداری، توصیه و ارشاد افراد در طرح دعوا، اعمال نظارت مستقل و یک‌پارچگی اجرای احکام مراجع اختصاصی استقبال کرد.

واژگان کلیدی: مراجع اختصاصی اداری، هوش مصنوعی، چشم‌انداز، دادرسی اداری.

۱. استادیار دانشکده علوم انسانی دانشگاه دامغان، دامغان، ایران. (نویسنده مسئول) رایانامه: f.ashabi@du.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی دامغان، دامغان، ایران. رایانه: badhsynkhany@gmail.com

3. Artificial Intelligence (AI)

مقدمه

یکی از اساسی‌ترین حقوق مردم، حق دسترسی به محاکم مطابق اصل ۳۴ قانون اساسی و تظلم‌خواهی از تصمیمات و اقدامات نهادهای اداری در مراجع اختصاصی اداری است. به منظور اطمینان‌یابی آحاد جامعه از ارائه خدمات مطلوب قضایی و تحقق عدالت در مواجهه با محاکم قضایی و شبه قضایی، استفاده از علوم و فنون نوین ناگزیر به نظر می‌رسد. بهره‌گیری از فناوری هوش مصنوعی، یکی از سازوکارهای تحقق عدالت است. این فناوری که بر اساس داده‌ها و الگوریتم‌های پیشرفته عمل می‌کند، با توجه به تعریف سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ در سال ۲۰۱۹، سیستم مبتنی بر ماشین است و می‌تواند برای مجموعه معینی از اهداف تعریف‌شده توسط انسان، پیش‌بینی‌ها و توصیه‌ها را انجام دهد یا تصمیماتی بگیرد که بر محیط‌های مجازی یا واقعی اثر بگذارد. سیستم‌های هوش مصنوعی طوری طراحی شده‌اند که با سطوح مختلف استقلال عمل کنند.

تصور رایج در خصوص هوش مصنوعی که معتقد است این فناوری، جای‌گزین علم برنامه‌نویسی است، صحیح نیست. برنامه‌نویسی نیازمند تعریف کد است و مهندسان علوم کامپیوتر قادر به طراحی آن هستند. هم‌اکنون نیز اتوماسیون اداری و قضایی در کشور از این برنامه‌نویسی بهره می‌برند و بسیاری از امور نیز تسهیل گردیده و مانع رشد فزاینده بوروکراسی اداری شده است. داده‌ها، بخش اصلی هوش مصنوعی را تشکیل می‌دهند و برای به وجود آمدن به متخصصان و مهندسان علوم مختلف نیاز دارد. از همین بابت، هوش مصنوعی از مرحله برنامه‌نویسی فراتر رفته و از باب ورود به مرحله تصمیم‌گیری اعم از کمک در تصمیم‌گیری درست یا به عنوان یک عامل تصمیم‌ساز و پشتیبان تصمیمات پا به عرصه گذاشته است.^۲

در باب اهمیت و ضرورت استفاده از هوش مصنوعی باید بیان داشت که با توجه به فریه شدن دایره داده‌های ذهنی و افول توان مندی انسان در دسته‌بندی، بررسی و استنتاج مسائل به جهت حجم اطلاعات، کمبود وقت و هزینه‌های بالا، ناگزیر به پیدا کردن راهی علمی و عملی برای بهبود وضعیت حاکم بر محاکم به ویژه محاکم اختصاصی اداری هستیم. نظام‌های مختلف حقوقی از این فناوری

1. OECD

۲. اوپادهیای، مالای آ.، هوش مصنوعی برای مدیران، ترجمه: آمنه خدیور و دیگران، تهران: آتی‌نگر، ۱۴۰۲، ص ۳۱

به طرق مختلف استفاده کرده‌اند، مانند: امریکا در مدیریت اصلاح مجرم در مجازات‌های مختلف^۱، انگلستان برای ابزار ارزیابی خطر^۲، چین، مکزیک و روسیه برای ارائه توصیه‌های قانونی، تأیید حقوق بازنشستگی، استونی برای قضاوت در مورد دعاوی کوچک، مالزی برای حمایت از انتخاب مجازات، اتریش برای مدیریت اسناد ظریف، آرژانتین و کلمبیا برای شناسایی موارد فوری بین چند دقیقه و سنگاپور برای رونویسی جلسات دادگاه در دوره زمانی مشخص^۳.

هوش مصنوعی که حاصلی از الگوریتم‌های علوم گوناگون نوین است، برای انجام هر کاری، چهار مرحله ضروری را می‌پیماید: با توانایی جذب، حجم بالای ورودی اطلاعات را احساس می‌کند؛ با تحلیل‌های متعدد، اطلاعات را درک می‌کند؛ به ازای هر خروجی، اقدام مناسبی انجام می‌دهد و در طول زمان با یادگیری و تطبیق با داده‌های جدید بهبود می‌یابد^۴.

از جمله مزایای استفاده از این فناوری، کاهش حجم کار دادگاه‌ها و مسئولیت تصمیم‌گیری است. حجم زیاد کارهای قضایی به دلیل افزایش حجم پرونده‌ها و کاهش تعداد پرسنل دادگاه و قضات چنان مشکل مبرمی است که صرفه‌جویی در وقت برای بسیاری از قضات اولویت دارد. این فناوری به سهولت می‌تواند در موارد آسان تصمیم‌گیری کند، حجم کار دادگاه‌ها را کاهش دهد و زمان را برای پرونده‌های پیچیده آزاد کند. علاوه بر این، تصمیم‌گیری به کمک هوش مصنوعی می‌تواند به قضات این امکان را بدهد که از مسئولیت تصمیم‌های خود که مدت‌ها منبع نگرانی و فشار روحی و روانی است، رها باشند.

با وجود همه این مزایا، خطرهای استفاده از این فناوری را هم نمی‌توان از نظر دور داشت. موضوع هوش مصنوعی و تردیدهای حاکم بر استفاده از این علم، کارکرد و اجرای هوش مصنوعی در یک موقعیت گسترده را با مخاطره مواجه می‌سازد. بدین ترتیب، نمی‌توان همه محاکم قضایی را در بدو امر در معرض سنجش قرار داد؛ زیرا تعمیم چنین امکانی به همه محاکم در ابتدای راه استفاده از

---

1. COMPAS

2. HART

3. Reddy, A. Amarendar, "Legal Implications in Artificial Intelligence", International Journal of Law Management & Humanities, 2022, 5, p. 1784.

۴. اوپادهیای، پیشین، ص ۳۰.

این علم که به مثابه کودک نوپا می‌ماند و تا بلوغ این طفل، فراز و نشیب‌های بسیاری باید سپری شود، منطقی نیست و با قاعده دفع خطر احتمالی در تعارض است. از سوی دیگر، اجرای یک طرح به صورت پایه و جامع، دربرگیرنده هزینه‌های مادی بسیار است که در مواردی، نرسیدن به نتیجه مطلوب محتمل است. پس تحدید سیطره موضوع به یک یا چند دادگاه اختصاصی معقول و منطقی می‌نماید. از این رو، پژوهش حاضر در تلاش است به شیوه توصیفی و تحلیلی به این پرسش پاسخ دهد که فناوری هوش مصنوعی در محاکم اختصاصی اداری با چه چالش‌هایی مواجه و از چه ویژگی‌هایی برخوردار است.

تاکنون پژوهش‌های مختلفی در باب استفاده از فناوری هوش مصنوعی در محاکم نوشته شده است که از جمله این آثار می‌توان به «چالش‌های کاربرد هوش مصنوعی به عنوان قاضی در دادرسی‌های حقوقی» از رهبری و شعبان‌پور اشاره کرد که به استفاده از این فناوری به عنوان ابزاری در اختیار قضات پرداخته است. حسینی و دیگران در پژوهش «کابرد هوش مصنوعی در رسیدگی قضایی؛ چالش شفافیت و راهکارهای آن»، استفاده از هوش مصنوعی در رسیدگی قضایی را به اعمال نظارت در تمام مراحل طراحی، آموزش و استفاده وابسته دانسته‌اند. اردبیلی و دیگران در پژوهش «کارکردها و بایسته‌های هوش مصنوعی از منظر دادرسی منصفانه»، فناوری هوش مصنوعی را به عنوان ابزار پیش‌گیری، ابزار تصمیم‌سازی (دستیار قاضی) و ابزار تصمیم‌گیری (قاضی مستقل) در فرآیند دادرسی دارای قابلیت شمرده‌اند. البته در خصوص استفاده محاکم اختصاصی اداری از این فناوری و آسیب‌شناسی آن هنوز پژوهشی صورت نگرفته است.

گفتار اول. چشم‌انداز استفاده از هوش مصنوعی در محاکم اختصاصی اداری

در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران به دلیل وجود نظام دوگانه در دادرسی نسبت به دعاوی اداری و دیگر دعاوی در صلاحیت محاکم عمومی، دادگاه‌های اختصاصی اداری با صلاحیت ترافعی اختصاصی هستند که به موجب قوانین خاص خارج از سازمان رسمی قضایی و محاکم دادگستری و عموماً به عنوان واحدهای کم و بیش مستقل، ولی مرتبط به ادارات عمومی تشکیل شده‌اند و صلاحیت آن‌ها منحصر به رسیدگی و تصمیم‌گیری در مورد اختلافات، شکایات و دعاوی اختصاصی از قبیل دعاوی استخدامی، انضباطی، مالی، اراضی و ساختمانی است که معمولاً هنگام اجرای قوانین خاص مرتبط

با ارائه خدمات عمومی و فعالیت‌های دولت، میان سازمان‌های دولتی و مؤسسات عمومی (اشخاص حقوقی حقوق عمومی) و افراد (اشخاص حقوق خصوصی) از صلاحیت برخوردار است.^۱

وجود برخی چالش‌ها در دادگاه‌های اختصاصی اداری به دلیل وجود قوانین مختلف که گاهی پیرو نظام خاص و مشخص حقوقی نیستند و گاهی به واسطه یک یا چند ماده قانونی تأسیس می‌شوند، ایجاد می‌کند که نظامی هماهنگ، هم‌سو، فراسازمانی و تسهیل‌گر تأسیس شود. به نظر می‌رسد فناوری هوش مصنوعی مورد اعتماد، تعیین مسیر درستی است که دادگاه‌ها باید بپیمایند. این مسیر پیچیده با پذیرش نسل جدیدی از استانداردها، قوانین، هنجارها، پروتکل‌ها و سازوکارهایی تسهیل خواهد شد که در آن، عوامل انسانی و سازمانی نقش مهمی ایفا خواهند کرد. در این گفتار، چگونگی امکان بهره‌مندی از هوش مصنوعی در دادگاه‌های اختصاصی اداری در قالب شش کارکرد پیش رو به تفکیک بررسی می‌شود.

بند اول. آرای متناقض

یکی از معضلات نظام قضایی کشور، صدور آرای متناقض در خصوص یک موضوع و چالش واحد است که با توجه به مبانی استنادی تصمیم‌گیرندگان گاهی به اشتراک نظر و خروجی تصمیم متفاوت و گاهی به مبانی و مقدمات متفاوت و نتیجه متفاوت مواجه هستیم. در این گونه موارد، به ظاهر، دعوا با رأی قطعی مرجع قضایی صلاحیت‌دار پایان می‌یابد، اما اگر در پرونده‌های مشابه در یک موضوع واحد، آرای مغایر صادر شده باشد، نمی‌توان دعاوی را خاتمه‌یافته تلقی کرد.^۲ در این زمینه، گاهی نشست‌های قضایی متعدد برگزار می‌گردد. اداره کل حقوقی قوه قضاییه نیز در بسیاری از موارد، نظریه‌های مشورتی (البته غیر الزام‌آور) برای تبیین نظرها صادر می‌کند. در گامی فراتر می‌توان به اصدار آرای وحدت رویه از سوی دیوان عالی کشور و هم‌چنین هیئت عمومی دیوان عدالت اداری اشاره کرد.

با توجه به مقدمات مورد اشاره و با نگاهی به سازوکار مربوط به تشکیلات، آیین دادرسی و رسیدگی ماهیتی در مراجع اختصاصی اداری که نیازمند دستگاه عریض و طویل سخت‌افزاری، بودجه کلان

۱. هداوند، مهدی و مسلم آقایی طوق، دادگاه‌های اختصاصی اداری در پرتو دادرسی منصفانه، تهران: خرسندی، ۱۴۰۰، ص ۳۱.
۲. حیاتی، علی عباس، «بررسی جهت مغایرت آرا در طرق فوق‌العاده اعتراض به آرا با مطالعه تطبیقی در آیین دادرسی مدنی ایران و فرانسه»، فصل‌نامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۹۳، بهار ۱۴۰۰، ص ۹۵.

و نیروی انسانی در سطوح مختلف هستیم، گاهی ایجاد هماهنگی برای رسیدن به مطلوب بسیار زمان‌بر و هزینه‌زاست. در صورت ایجاد و تدوین الگوریتمی برای تصمیم‌گیری که منتج به بهره‌گیری از سازوکار هوش مصنوعی باشد، می‌توان وحدت رویه ایجاد کرد و از پراکندگی تحلیل‌ها، استنادها و در نهایت، احکام صادرشده جلوگیری کرد. همین امر مهم منجر به کاهش بسیاری از هزینه‌ها در مراجع اختصاصی اداری به ویژه دیوان عدالت اداری می‌گردد.

بهبود در دقت و کارآیی نظام قضایی با حذف محدودیت‌های انسانی مانند سوگیری ضمنی، خطای شناختی و خستگی و صرفه‌جویی در منابع و تفویض وظایف محرمانه به ماشین‌ها موجب می‌شود نیروی انسانی وقت خود را به بهبود خدمات‌رسانی عمومی و حل مشکلات پیچیده اختصاص دهند که نیازمند توانایی‌های منحصر به فرد انسان است. هوش مصنوعی از طریق ماشینی کردن امور می‌تواند اجرای یکسان سیاست و قانون را فراهم کند، اصل بنیادین برابری را استوارتر سازد و از نظر عملکردی، نهادهای اداری را به وظایف قانونی خود محدود کند. هم‌چنین با تضمین یک نظام حقوقی متشکل از قوانین منسجم و غیر متضاد، قانون را تثبیت می‌کند.^۱

بند دوم. استقلال محاکم اختصاصی اداری

مراجع اختصاصی اداری بخشی از اداره هستند و ترکیب اعضا از کارمندان متخصص دستگاه‌های اداری است و انتصاب آن‌ها نیز از سوی مقامات اداری صورت می‌گیرد. بیش‌تر اعضا صلاحیت‌های خاص قضایی ندارند و از سوی دیگر، به دلیل وابستگی مالی، اداری و سازمانی مراجع به دستگاه اجرایی در تمامی این مراجع، اصل استقلال و بی‌طرفی آن‌گونه که در خصوص مراجع عمومی به عنوان به یک اصل دادسی عادلانه ذکر شده است، رعایت نمی‌شود.^۲ استقلال نداشتن کامل این دادگاه‌ها و وابستگی نسبی آن‌ها به نهادی که دلیل وجود آن دادگاه‌هاست، این فرض را به ذهن می‌آورد که با وجود چنین تعلق، امکان سوگیری مقامات رسیدگی‌کننده به نفع نهادها به وجود می‌آید. ساختار و صلاحیت‌های این مراجع هم می‌تواند از جمله عوامل شکل‌گیری و طرح

1. Goudge, Amy, "Administrative Law, Artificial Intelligence, and Procedural Rights", Windsor Review of Legal and Social Issues, 2021, 42, p. 31.

۲. خسروی، احمد و ولی رستمی، «الگوی مناسب برای تدوین قانون آیین دادرسی اداری و ضرورت آن در ایران: نظام فرانسوی یا انگلیسی؟»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره هفدهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲، ص ۹۷.

حجم بالا از دعاوی علیه آرا این مراجع در دیوان عدالت اداری باشد. مطالعه برخی آرای صادر شده توسط دیوان عدالت اداری که به نقض آرای مراجع اختصاصی اداری پرداخته‌اند، بیانگر ضعف استدلال و اشتباه‌های حکمی یا موضوعی قابل ملاحظه از سوی این مراجع است. شکل‌دهی فرآیند دومرحله‌ای رسیدگی از جمله در مورد مراجعی مانند کمیسیون ماده ۷۷ قانون شهرداری می‌تواند ضریب خطا در تصمیم‌گیری‌های این دسته از مراجع اختصاصی اداری را کاهش دهد.

اشکال‌های موجود در ساختار و هم‌چنین ابهام‌های احتمالی ناشی از تبیین نشدن دقیق و روشن صلاحیت‌های مراجع اختصاصی اداری و نبود آیین دادرسی مشخص و منقح برای این مراجع موجب شده است که بسیاری از آرای این مراجع در دیوان عدالت اداری نقض شوند.^۱ با توجه به ساختار و صلاحیت‌های متنوع مراجع اختصاصی اداری و تعدد فراوان این مراجع در نظام اداری کشور پیشنهاد می‌شود به منظور اصلاح ساختار و صلاحیت‌ها و نحوه رسیدگی در مراجع اختصاصی اداری و ایجاد انسجام تشکیلاتی با استفاده از فناوری هوش مصنوعی زمینه اطمینان‌بخشی اذهان نسبت به مراجعه ارباب رجوع به مراجع شبه قضایی و روند صحیح رسیدگی را فراهم می‌آورد تا بخش زیادی از صلاحیت‌های دیوان عدالت اداری از نظارت بر محاکم اداری آزاد شود. نظم حقوقی مبتنی بر قواعد لزوماً به معنای بهبود استقلال قضایی نیست. در این میان، استفاده از فناوری هوش مصنوعی از طریق تصمیم‌گیری الگوریتمی با تسهیل نظارت قضایی می‌تواند تخلفات فردی را مهار کند.^۲

بند سوم. توصیه و ارشاد

فارغ از صدور رأی به ذی‌نفعی یا ذی‌حقی اصحاب دعوا یا برعکس، جلوگیری از شکل‌گیری پرونده‌های جدید که گاهی به دلیل نداشتن دانش و اطلاعات کافی در خصوص موضوع مورد اختلاف رخ می‌دهد و منجر به صرف انرژی فراوان در بخش‌های مختلف می‌گردد، یکی از مزایای استفاده از فناوری هوش مصنوعی در محاکم این است که این فناوری می‌تواند برای افراد و طرفین بالقوه یک پرونده قضایی که به دنبال راه حلی برای مشکل خودند، اما هنوز نمی‌دانند چه کاری می‌توانند

۱. نجابت‌خواه، مرتضی، فاطمه افشاری و سید شهاب‌الدین موسوی‌زاده، «آسیب شناسی ساختار و صلاحیت‌های مراجع اختصاصی اداری در حقوق اداری ایران»، دوفصل‌نامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۷۷ و ۷۸، بهار و تابستان ۱۳۹۶، ص ۲۱۶.

2. Stern, R. E., Liebman, B. L., Roberts, M. E., & Wang, A. Z., "Automating fairness? artificial intelligence in the chinese courts", Columbia Journal of Transnational Law, 2021, 59(3), p. 532.

انجام دهند، توصیه^۱ مفید ارائه دهد.^۲ پس این امکان را فراهم می‌کند تا طرفین با درک حقوق قانونی خود، پی‌آمدهای قانونی اقدام خویش را پیش‌بینی و رفتارشان را بر اساس آن اصلاح کنند.^۳ هوش مصنوعی نه تنها به دنبال اطلاعات مرتبط است، بلکه پاسخ سؤال را نیز ارائه می‌دهد. سپس کاربر، خودش تصمیم می‌گیرد که به توصیه ارائه‌شده عمل کند یا خیر. این عملکرد ضمن مشاوره می‌تواند به افراد کمک کند تا مسائل را حل کنند و در نتیجه، از اختلافات یا پرونده‌های قضایی جلوگیری کنند. اگر توصیه کافی نیست، پشتیبانی در یافتن راه حل نیز امکان‌پذیر است.^۴

در برخی نظام‌های حقوقی، بسیاری از دادگاه‌ها به عنوان اولین گام به سوی قضاوت به کمک رایانه و تصمیم‌گیری در موارد مشابه، نرم‌افزاری را سفارش داده‌اند که می‌تواند پرونده‌های مشابه را به قضات برای تصمیم‌گیری توصیه کند. برخی قضات اعتراف می‌کنند که ترجیح می‌دهند از همکاران خود بخواهند موارد مشابه را توصیه کنند یا موارد مشابه را در وب‌سایت‌های تجاری در دسترس عموم جست‌وجو کنند. در پیچیده‌ترین نقطه از نظر تکنولوژیکی، پروژه‌های پرمخاطب در مکان‌های متنوعی مانند شانگهای، هاینان و گوانگژو در حال معرفی نرم‌افزاری هستند که قادر به تجزیه و تحلیل پرونده‌های گذشته با الگوهای واقعی مشابه هستند تا احکام را به قضات توصیه کنند. قضات چینی هنوز در نهایت، مسئول تصمیمات خود هستند، ولی تصور این ماجرا دشوار است که یک قاضی برای توصیه نتیجه پیشنهادی توسط نرم‌افزار تأییدشده دادگاه که در محدوده نحوه رسیدگی به پرونده‌های مشابه در گذشته قرار دارد، دچار مشکل شود.^۵

بند چهارم. جلسات حضوری رسیدگی

برگزاری جلسات رسیدگی حضوری در دادگاه‌ها گاهی ضعف‌ها و کاستی‌هایی دارد. این چالش‌ها گاهی ممکن است کیفیت رسیدگی را کاهش دهد. یکی از این چالش‌ها آن است که گاهی به دلیل ارجاع‌های زیاد پرونده به شعبه دادگاه و امکان‌ناپذیری زمان‌بندی مناسب در تشکیل جلسات

1. Advisory

2. Ibid, p. 542.

3. Goudge, op.cit., pp. 17-50.

4. Reiling, A. D., "Courts and artificial intelligence. *International Journal for Court Administration*", 2022, 11(2), pp. 1-10.

5. Stern, Liebman, Roberts, Wang, op.cit., p. 547.

حضور به دو مسیر منتهی شویم؛ نخست آن‌که وقت لازم در اختیار اصحاب ترافع برای دفاع قرار داده نمی‌شود تا امکان رسیدگی به دیگر پرونده‌ها فراهم شود یا این‌که اوقات رسیدگی با فاصله زمانی زیاد به مراجعان اختصاص می‌یابد تا در طول ساعات اداری به تعداد کمی از پرونده‌ها با دقت بیش‌تر رسیدگی شود. در فرض اول با ایراد کیفیت نداشتن رسیدگی و در فرض دوم با اطاله روند دادرسی مواجه هستیم.

در بسیاری از مراجع اختصاصی اداری، در صورت نیاز به حضور فرد در جلسه رسیدگی به تشخیص اعضای رسیدگی‌کننده، وی را برای حضور در جلسه دعوت می‌کنند، در حالی این موضوع، امکان سوء استفاده و انحراف از عدالت را بیش‌تر می‌کند. این در حالی است که حق حضور مردم در جلسه رسیدگی در مراجع اختصاصی اداری به دلیل اعتماد کم‌تر مردم به خاطر وابستگی مراجع به نهادهایی که خود، یک طرف دعوایند و جلوگیری از جانب‌داری و تبعیض که احتمال آن نسبت به مراجع عمومی بیش‌تر است، حیاتی به نظر می‌رسد. حتی گزارش فرانکس در سال که ۱۹۵۷ در خصوص دیوان‌های اداری در انگلیس است، یکی از سه اصل مطرح برای مطلوبیت این دیوان‌ها را علنی و حضوری بودن می‌داند.^۱ اگر نابرابری در حقوق ماهوی و مادی دولت و شهروند یا برتری دولت نسبت به شهروند در رابطه یادشده بر اساس تفاوت در کارکردها و اهداف و مبانی آن‌ها قابل توجیه است، اما نابرابری در موقعیت این دو در دعاوی هیچ‌گونه ضرورت و منطقی ندارد.^۲

قوانین نیز حق حضور و دادرسی مطلوب را به رسمیت شناخته‌اند. ماده ۱۱۳ آیین دادرسی کار،^۳ این ضابطه را تعیین کرد که در یک روز نباید بیش از پنج پرونده به هر مرجع رسیدگی‌کننده ارجاع شود. دیوان عدالت اداری در این موضوع مهم بر رعایت ضوابط و مقررات مربوط به حضور طرف دعوا و کیفیت مطلوب در رسیدگی مراجع نظارت می‌کند. دادنامه شماره ۳۷۰۳۷۰۹۰۲۰۹۹۷۰۹۱ شعبه ۲۰ دیوان مورخ ۱۳۹۱/۱۲/۲۶، رأی هیئت حل اختلاف اداره کار را با این استدلال نقض کرد که «معنی رسیدگی در

۱. خسروی و رستمی، پیشین، ص ۹۷.

۲. حاجی پورکندرود، علی، «ارزیابی قابلیت اعمال اصل علنی بودن دادرسی‌ها در مراجع اختصاصی اداری»، پژوهش‌های نوین حقوق اداری، سال اول، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۸، ص ۱۰۰.

۳. ماده ۱۱۳ آیین دادرسی کار: «تعداد جلسات هیئت‌های تشخیص و حل اختلاف در هر ماه، به تعداد مراجع مذکور در هر اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی و کثرت پرونده‌های مطرح شده تعیین می‌شود. در هر حال، بیش از پنج پرونده در یک روز به هر مرجع رسیدگی‌کننده ارجاع نمی‌شود».

مراجع حل اختلاف این است که اظهارات هر یک از طرفین را مورد نقد و بررسی و مطابقت با اسناد و دلایل مثبت قرار دهند که در مانحن فیه هیچ‌گونه اقدام به معنای رسیدگی ملاحظه نمی‌گردد». علنی و حضوری بودن رسیدگی، یکی از حقوق مهم افراد در مراجع رسیدگی و مقدمه حق دفاع محسوب می‌شود. فناوری هوش مصنوعی، نیاز به برگزاری جلسات حضوری را برطرف می‌سازد و با خوانش، بررسی و تحلیل شرح خواسته، ادله و مدارک مورد نیاز و دفاعیات طرفین، زیر نظر مقام رسیدگی‌کننده رأی مستدل و مستند صادر می‌کند.

یک نظام هوش مصنوعی می‌تواند به درخواست قاضی برای جست‌وجوی متون درخواستی کمک کند و جست‌وجوها را از طریق نتایج بازیابی رتبه‌بندی شده به سرعت بازگرداند. هوش مصنوعی ممکن است با ایجاد پیوندهایی بین مواد تحقیقاتی و ساختار آن‌ها در قالب یک الگو حتی فراتر از آن پیش رود.^۱ سپس خروجی الگوریتمی هوش مصنوعی می‌تواند نقش مشاوره‌ای برای پشتیبانی از فرآیند مشورت قضات انسانی ارائه دهد. برخی نظام‌های حقوقی در استفاده از این فناوری تردید دارند، ولی وقتی مشاهده کنند که فناوری هوش مصنوعی قادر به تولید خلاصه نظرهای باکیفیت بالا به طور مداوم باشد، ممکن است به هوش مصنوعی اجازه دهند نقش قضاوت در دادگاه‌های ایالتی را بدون کمک قاضی انسانی در دعاوی کم‌اهمیت‌تر ایفا کند. پس از این‌که هوش مصنوعی به اندازه کافی بررسی شود تا بتواند با مسائل پیچیده‌تر مقابله کند، ممکن است به تدریج به نقش قضاوت در دادگاه عالی ارتقا یابد.^۲

به نظر می‌رسد هوش مصنوعی در دعاوی بااهمیت و مسائل پیچیده بتواند زیر لوای نظارت انسانی به عنوان کمک‌کننده و تسهیل‌گر پا به عرصه گذارد تا قاضی، محصول تولیدشده هوش مصنوعی را به طور انتقادی ارزیابی کند. این امر از قوه قضاییه در برابر نگرانی‌های مربوط به سوگیری احتمالی اتوماسیون محافظت می‌کند.^۳ در مه ۲۰۱۳، پارلمان اروپا درباره سیاست‌های

1. Sourdin, Tania, "Judge v Robot? Artificial Intelligence and Judicial Decision-Making", UNSW Law Journal, 2018, Vol. 41, p. 1124.

2. En, Tor Ming., "Crossing the rubicon: evaluating the use of artificial intelligence in the law and singapore courts", Indian Journal of Artificial Intelligence and Law, (2022), 2(2), p. 36.

3. Citron, Danielle, "Technological Due Process", Washington University Law Review, 2008, Vol. 85, p. 1272.

محدودسازی توسعه هوش مصنوعی در میان اعضای خود مقرر کرد که برنامه‌نویسان انسانی در توسعه نرم‌افزار هوش مصنوعی وجود داشته باشند تا اجازه ندهند هوش مصنوعی کاملاً مستقل شود و با استقلال کامل تصمیم بگیرد. این امر، الزامی قانونی برای اعضای اتحادیه اروپاست، اما می‌تواند مسئولیتی اخلاقی برای هر کشور باشد.^۱ واگذاری افزایش قدرت تصمیم‌گیری به سیستم‌های هوش مصنوعی می‌تواند بی‌دقتی را در زمینه‌های مهم از بین ببرد، اما از طرفی می‌تواند ظلم و نابرابری موجود را تکرار و ریشه‌دار کند.^۲

بند پنجم. نظارت

در هر موقعیتی که نیروی انسانی مشغول به فعالیت است، به دلایل متعدد می‌بایست برای نظارت بر عملکرد آن افراد نیز چاره‌ای اندیشید. عملکرد نامطلوب به واسطه خستگی جسمانی و ذهنی، برقراری روابط ناسالم اداری، انگیزه‌های جناحی، گروهی و سیاسی و اعتصاب، اهمیت نظارت را دوچندان می‌کند، اگرچه برقراری نظارت به ذات از منظر چگونگی و منشأ آن موضوع اختلاف بسیاری است. بهره‌گیری از ابزار هوش مصنوعی در دادگاه‌های اختصاصی اداری که قادر به تشخیص روند اشتباه به صورت نظام‌مند هستند، منجر به کاهش چشم‌گیر نتایج نادرست و اصلاح امور می‌گردد و به این ترتیب، نیازی به نظارت مستقیم انسانی احساس نیست. هرچند مقصود از نبود نظارت مستقیم انسانی، نداشتن نظارت انسانی نیست و نظارت انسانی در خصوص اقدامات پیش‌گیرانه باید همواره بر تمامی ابزارهای دست‌ساخته انسان تداوم داشته باشد.

استفاده از فناوری هوش مصنوعی موجب افزایش احتیاط در میان قضات می‌شود؛ زیرا با نظارتی که توسط الگوریتم‌ها اعمال می‌گردد، باعث اجتناب از تصمیم‌گیری‌های غیر معمول یا تصمیم‌های مشاجره‌برانگیز سیاسی می‌شود. هدف اولیه و مهم مراجع رسیدگی‌کننده از به‌کارگیری هوش مصنوعی در تمام طیف فعالیت‌های خود به منظور نظارت بر قضات، استانداردسازی تصمیم‌گیری، کشف رویه‌ها در جامعه و خدمات‌رسانی عمومی است.

1. Intahchomphoo, Channarong, Vellino, Andre, Gundersen, Odd Erik, Tschirhart, Christian, & Shaaban, Eslam, "References to artificial intelligence in canada's court cases", Legal Information Management, 2020, 20 (1), p. 41.

2. Supreme Court of Singapore – Court of Appeal. 2008. *Lau Siew Kim v Terence Teo Guan Chye*. [2008] 2 SLR(R) 108 (SGCA). s.l.: Supreme Court of Singapore – Court of Appeal, 2008, p. 857.

گزارش کار دادگاه عالی خلق چین در سال ۲۰۱۸ بیان می‌کند که دادگاه‌ها اجازه یافته‌اند پرونده‌ها را به صورت الکترونیکی تشکیل دهند، اسناد دادگاه را به صورت آنلاین ارسال و دریافت کنند و به روزرسانی‌های مربوط به جریان دعوی قضایی را انجام دهند. در نهایت، هدف ثانویه که نظارت بهتر هم بر قضات و هم بر جامعه است، محقق می‌شود. بهبود توانایی دادگاه‌ها برای نظارت بر جامعه و خنثی کردن تعارض‌های اجتماعی، بهبود نظارت بر قضات و کاهش تخلفات و حرکت به سمت دنیایی که در آن، قضات برای افزایش کارایی و ثبات به الگوریتم‌ها متکی هستند، از جمله دستاوردهای ثانویه است.^۱ حتی نظارت نیز می‌تواند مزایایی برای محافظت از قضات در برابر مسئولیت داشته باشد. این ادعا که با استفاده از فناوری هوش مصنوعی، هر گونه تصمیم غیر عادی کشف می‌شود، می‌تواند از فشار طرفین دعوا از نظر ارتباط سیاسی که در یک پرونده وارد می‌کنند، جلوگیری کند.^۲

بند ششم. اجرای احکام

یکی از مسائل حاکم بر محاکم اختصاصی اداری این است که اجرای احکام محاکم اداری دارای وحدت شکل در ساختار نیست و برخی احکام توسط همان اداره اجرا می‌شود (مانند آرای صادر شده از کمیسیون ماده ۱۰۰ شهرداری‌ها) و برخی آرا نیز به محاکم عمومی برای اجرا رجوع می‌گردد (مانند آرای صادر شده از هیئت‌های تشخیص و حل اختلاف قانون کار) و در بالاترین مرجع اداری، واحد اجرای احکام دیوان عدالت اداری، اجرای آرای قطعی صادر شده از شعب دیوان را بر عهده دارد. به هر نحو در صورت یک‌پارچگی اجرای آرای مراجع اختصاصی اداری با تشکیل فرآیندی واحد در ساختار اجرا می‌توان به کمک واحدهای اجرای محاکم عمومی حقوقی در خصوص کاهش پرونده‌های اجرایی دیگر نهادها شتافت و مجموعه‌های اجرای آرای کمیسیون‌ها، هیئت‌ها و دیوان عدالت اداری دارای منشأیی واحد در اجرا خواهند شد که همین خصیصه، زمینه سبک‌تر شدن ساختار آن‌ها را فراهم می‌آورد و نظارت بر چگونگی اجرا را در مسیری مطمئن قرار می‌دهد و ضمن کاهش زمان اجرا، تشکیل پرونده جداگانه اجرایی را منتفی می‌سازد. تمامی این موارد با برنامه‌ریزی در شکل به‌کارگیری هوش مصنوعی میسر خواهد شد.

1. Stern, Liebman, Roberts, Wang, op.cit., p. 539.

2. Ibid, p. 525.

گفتار دوم. چالش‌های حاکم بر استفاده از هوش مصنوعی در محاکم اختصاصی اداری

فناوری‌های دیجیتال برای بهبود زندگی مردم و رفاه جوامع و هم‌چنین کمک به توسعه جامعه طراحی شده‌اند. با این حال، ممکن است خطرهای تهدیدهای آشکار و پنهانی را برای مردم و جامعه داشته باشند. فناوری هوش مصنوعی به عنوان ابزاری برای صرفه‌جویی در وقت و کیلان و تجزیه و تحلیل دقیق‌تر از مجموعه زیادی از داده‌های موجود برای کمک به تصمیم‌گیری حقوقی در نظام‌های دادگاه در سراسر جهان کاربرد دارد. به دلیل ماهیت پیچیده و میان‌رشته‌ای این موضوع، پویایی تغییرات در این حوزه مستلزم تحقیقات حقوقی بیش‌تر در زمینه استفاده از فناوری‌های هوش مصنوعی در رسیدگی‌های اداری است. علاوه بر پیشرفت‌های فنی، فناوری‌های هوش مصنوعی به مقررات قانونی مؤثر نیاز دارند؛ زیرا این فناوری‌ها می‌توانند حقوق افراد را محدود کنند. بنابراین، بررسی خطرهای فناوری‌های هوش مصنوعی در دادرسی اداری و بررسی برخی مشکلات مربوط به مقررات قانونی آن‌ها بااهمیت است که در این گفتار به آن خواهیم پرداخت.

بند اول. عقلانیت و درک واقعی قانون

همه راه‌حل‌های دولت الکترونیک مبتنی بر هوش مصنوعی نیستند و بسیاری از آن‌ها فقط اشکال ساده‌تر و خودکار پردازش داده‌ها هستند. با توجه به اصول حقوق اداری، اگر راه‌حل‌های هدایت‌شده توسط انسان نادرست عمل کنند، ممکن است آن‌ها نیز از قانون تخطی کنند. در صورت اجرای مخرب فناوری هوش مصنوعی، این فناوری ممکن است به راحتی از قوانین دادرسی عادلانه سرپیچی کند یا با افراد و مشاغل خودسرانه رفتار کند. ربات‌ها هنوز نمی‌توانند تصمیم‌های خود را توضیح دهند. برای این‌که جامعه و مشاغل در معرض خطرهای جدی قرار نگیرد، در توسعه دولت الکترونیک باید درک کاملی از ماهیت یادگیری ماشین و به همان اندازه، تأثیر آن بر رویه‌های اداری و قضایی داشت. اقدام عجولانه در این زمینه به منزله اعمال اختیارات دولتی مخرب است. اگر قائل باشیم فناوری هوش مصنوعی می‌تواند یا به زودی می‌تواند در بحث‌های منطقی شرکت کند یا محتوای زبان انسانی از جمله متون حقوقی را درک کند، اندیشه‌ای ساده لوحانه و خطرناک است. اجرای صحیح قانون هم مستلزم عقلانیت و هم درک واقعی قانون است. اگر خطرهای در نظر

گرفته شوند و از الگوریتم‌ها برای عملیات مناسب استفاده شود، کاربرد زیادی برای آن‌ها در مدیریت دولتی وجود خواهد داشت و می‌تواند هم برای کارآیی و هم کیفیت در تصمیم‌گیری مفید باشد.^۱ صرف نظر از مسائل مربوط به حفاظت از داده‌ها، الگوریتم‌ها را بدون توجه به این موضوع بررسی می‌کنیم که آیا تصمیم‌گیری در مورد انسان‌هاست یا اشخاص حقوقی یا این تصمیمات بر اساس داده‌های شخصی است یا دیگر داده‌ها.^۲

حمایت مؤثر از حقوق و منافع عمومی بر اساس اصل تحقیق در قانون آیین دادرسی اداری هدایت می‌شود. یک نهاد اداری موظف است در بررسی همه حقایق مربوط، ابتکار عمل را انجام دهد. این نیز یک چالش برای الگوریتم‌هاست؛ زیرا آن‌ها نمی‌توانند به شرایطی که در سیستم وارد نشده است، توجه کنند. واقعیت اطراف ما هنوز به طور کامل دیجیتالی نشده است و توسط ماشین قابل خواندن نیست. بنابراین، یک ماشین تنها می‌تواند بخش‌هایی از وضعیت واقعی را در تجزیه و تحلیل خود در نظر بگیرد. با این حال، یک انسان می‌تواند در جست‌وجوی داده‌های اضافی از منابعی که ارائه نشده‌اند یا در برخی کتابچه‌های راهنمای موجود نیستند، در تصمیم‌گیری‌های خود، ابتکار عمل داشته باشد. ندانستن اطلاعات مهم، تصمیم‌گیرنده‌ای را که در برابر یک هنجار بازدارنده اشتباه می‌کند، تبرئه نمی‌کند. به همین دلیل، قانون آلمان، مداخله یک افسر انسانی را ملزم کند تا به صورت دستی، یک تصمیم خودکار را با توجه به شرایط اضافی تصحیح کند.

بدون توانایی شناسایی عواملی که هوش مصنوعی از طریق یک فرآیند خودآموزی مستقل عمل می‌کند، ارتباط دلایلی که به نتیجه‌گیری انجامیده یا اطمینان از این‌که فرآیند استدلال هوش مصنوعی تمام عوامل مرتبط را در نظر گرفته است، ناممکن خواهد بود. این ویژگی‌ها که در زمینه حقوق اداری اعمال می‌شوند، حقوق رویه‌ای برای تصمیم‌گیرنده بی‌طرف و دریافت دلایل تصمیم را تهدید می‌کنند. اگر هوش مصنوعی بتواند اثرات مفید قابل توجهی ارائه دهد، ممکن است آن برای توجیه تصمیم‌های اداری بهره‌گرفت که نمی‌تواند فرآیند استدلال خود را توضیح دهد. هم‌چنین می‌تواند زمینه اجتماعی یک پرونده را تفسیر کند یا هدف یک قانون را درک کند یا

1. Pilving, Ivo, & Mikiver, Monika, "Krat as an Administrative Body: Algorithmic Decisions and Principles of Administrative Law", *Juridica International*, 2020, 29, p. 49.

2. *Ibid*, p. 43.

به‌کارگیری آن را در این زمینه تبیین کند. در چنین وضعیتی، انصاف رویه‌ای چنان به شدت نقض می‌شود که فناوری را نمی‌توان با هیچ اثر مفیدی توجیه کرد. در بیش‌تر موارد، هوش مصنوعی از تکنیک‌های یادگیری ماشینی استفاده می‌کنند که بر اساس روابط هم‌بستگی اجرا شده است و نمی‌توانند از طریق بیان روابط علی و معلولی بیان شوند. در واقع، یادگیری فناوری هوش مصنوعی قابل پیش‌بینی نیست؛ زیرا بر اساس مدل‌سازی غیر قابل کشف و خودآموزی عمل می‌کند که از قبل تجویز نشده است و قادر به شناسایی پس از واقعیت نیست.^۱

در دادرسی عادلانه، حق استماع در مراجع اداری در تضمین صحت تصمیم‌گیری و هم‌چنین حیثیت افراد مربوط نقش مهمی دارد. این توجیه که حق استماع بر اساس قوانین ایالات متحده نسبتاً منعطف است و یادگیری ماشینی بدون شنیدن می‌تواند در برخی شرایط به طور متوسط، تصمیمات دقیق‌تری نسبت به انسان‌هایی بگیرد که از طریق فرآیند شنیداری عمل می‌کنند، کافی نیست. شهروند یا کسب‌وکاری که در معرض خطر ناشی از خطا قرار می‌گیرد، لازم نیست به آمارهای زیبا رضایت دهد، بلکه این حق را دارد که در مورد پرونده‌اش، تصمیم قانونی بگیرند. بند ۳ ماده ۴۰ قانون رویه اداری استونی،^۲ چندین استثنا برای حق استماع ارائه می‌کند. اگر اثربخشی یک دادرسی در عمل کم باشد، فهرست استثناها ممکن است از طریق قوانین خاص افزایش یابد، اما هیچ استثنای کلی برای هیچ‌گونه اقدام اداری در مورد الگوریتم‌ها وجود ندارد. هرچه صلاحیت‌های یک مرجع بیش‌تر باشد، ارتباطات لازم برای رسیدگی بیش‌تر می‌شود. بنابراین، امکان استفاده از تصمیمات کاملاً خودکار کم‌تر می‌شود. به نظر می‌رسد هنگامی که فناوری هوش مصنوعی به کار می‌رود، فرد ذی‌نفع باید فرصت تعامل با یک مقام اداری را حفظ کند.

اگر استدلال ماهوی و واقعی کافی برای تصمیم‌گیری اداری با استفاده از یک الگوریتم ارائه شود، در اعمال نظارت قضایی بر آن‌ها هیچ مشکل اساسی پدید نخواهد آمد. اصولاً دادگاه‌ها تمایل دارند در مورد مسائل پیچیده فنی به سازمان‌ها احترام بگذارند. اجرای الگوریتم‌ها نباید به یک عصای جادویی جهانی تبدیل شود که نهاد اجرایی را از بازبینی قضایی برای هر تصمیمی باز دارد. ما فقط

1. Goudge, op.cit., p. 34.

2. Administrative Procedure Act's § 40 (3)

در شرایطی می‌توانیم از کاهش نظارت قضایی صحبت کنیم که در آن، به دلیل پیچیدگی اقتصادی، فنی یا پزشکی نیازمند کار کارشناسی باشد.^۱

بند دوم. اصل بی‌طرفی

برای دهه‌ها، مردم امیدوار بودند که هوش مصنوعی بتواند به عنوان یک تصمیم‌گیرنده بدون تعصب و تبعیض رفتار کند. با این حال، واقعیت یادگیری ماشینی، برخی از مشکلات جدی از جمله سوگیری را نشان داده است. هنگامی که کیفیت داده‌های ورودی یا خود الگوریتم ناکافی است، هوش مصنوعی تمایل دارد بین گروه‌هایی از افراد تبعیض قائل شود. برای مثال، زمانی که برخی از گروه‌ها با دقت بیش‌تری نسبت به دیگران رصد می‌شوند، ممکن است این موضوع در داده‌های آموزشی منعکس شود (همان‌طور که این مسئله در رفتار پلیس پیش‌گیری یا در سامانه‌های ارزیابی تکرار جرم در ایالات متحده آمریکا در مورد سیاه‌پوستان دیده می‌شود).^۲

اگر فناوری هوش مصنوعی بر روی داده‌های نامرتبب آموزش ببینند یا عوامل نامربوط را هنگام تولید نتایج در نظر بگیرند، ممکن است حق دادرسی منصفانه و بی‌طرفانه را نقض کند. در واقع، دادگاه‌ها با اعمال نظارت خود این موضوع را تشخیص داده‌اند. دادگاه عالی کانادا دریافت که اقدامات مرکز خدمات اصلاحی کانادا^۳ که از ابزارهای ارزیابی خطر آماری برای تعیین سطوح امنیتی زندانیان و شرایط نگه‌داری استفاده می‌کند، تبعیض آمیز است؛ زیرا آن ابزارها برای داده‌هایی که چندان متنوع نبودند، آموزش دیده و آزمایش شده‌اند. به‌طور مشابه، دادگاه فدرال کانادا دریافت الگوریتمی که به تصمیم‌گیری در امور مهاجرت کمک می‌کند، برای ایجاد تمایز قانونی بر اساس یک ویژگی محافظت‌شده و بی‌توجهی به همه عوامل مرتبط با تصمیم مغرضانه است.^۴

روش‌های متعددی که می‌توان سوگیری را در کدگذاری هوش مصنوعی تعبیه کرد، این نگرانی‌ها را تشدید می‌کند. استفاده‌های فعلی و پیشنهادی آتی از هوش مصنوعی توسط مراجع اختصاصی

1. Pilving, op.cit., p. 54.

2. Ibid, p. 52.

3. Correctional Service of Canada (CSC)

4. Goudge, op.cit., p. 37.

اداری، نیاز حیاتی به تدوین مقررات کافی در حقوق اداری را نشان می‌دهد. در این صورت، به طور مؤثرتری از حقوق رویه‌ای محافظت می‌شود. این حفاظت افزوده باید شامل سازوکارهای اجرایی قوی‌تر، الزامات شفافیت و حق تضمین شده برای نظارت توسط تصمیم‌گیرندگان انسانی باشد. این تغییرات عدالت و انصاف در رسیدگی مراجع را بهتر حفظ می‌کند، بدون این‌که فرصت بهبود نظام حقوق اداری با هوش مصنوعی را از دست دهد.

به عنوان یک قاعده کلی، در رسیدگی‌های دادگاه اداری، تصمیم‌گیری‌های اداری باید به همراه استدلال ارائه شود و انسان‌ها بر آن‌ها نظارت کنند؛ زیرا نظارت قضایی را نمی‌توان به سادگی با افشای محتوا و داده‌های خام الگوریتم حل کرد که نهاد اداری به دادگاه ارائه داده است. مسئولیت اصلی برای انطباق یک الگوریتم نیز در اختیار دادگاه قرار می‌گیرد. اگر داده‌ها تحریف شده یا خطاهای سوگیری داشته باشند، بر نتیجه نهایی نظارت قضایی اثر نمی‌گذارند. برای جبران پیچیدگی الگوریتم، صرف زمان تجدیدنظر طولانی‌تر، راه حل معقولی نیست. تصمیم‌های اداری الگوریتمی نیز باید در مدت زمان معقولی قطعی شوند. نهاد تصمیم‌گیرنده باید به قانونی بودن تصمیم خود واقف باشد. شهروندان و کسب‌وکارها نباید میان تصمیم‌گیری مجری قانون به دست نهاد اجرایی یا با کمک هوش مصنوعی تفاوتی تشخیص دهند.^۱

بند سوم. اصل حاکمیت قانون و صیانت از حقوق بشر

استفاده از فناوری‌های هوش مصنوعی در رسیدگی‌های اداری، فرصت‌هایی را برای اجرای مؤثر حق حمایت قضایی فراهم می‌کند، اما می‌توان از آن برای انجام اقدامات مغایر با حاکمیت قانون به ویژه در مورد نقض قوانین مربوط به حق دادرسی عادلانه و اصل برائت در پرونده‌های اداری در دادگاه‌های اداری استفاده کرد.

در میان دیگر حقوق باید به عنوان مثال، مداخله در حق حریم خصوصی و حق برابری انسان‌ها را برجسته کرد که با استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی به خطر می‌افتد. استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی باید با ارزش‌ها و اصول اخلاقی حاکم مطابقت داشته باشند و در جریان رسیدگی به پرونده‌های اداری در دادگاه‌های اداری باید سازوکار اعمال حق بشر در حمایت قضایی را تقویت کرد و تمام ضمانت‌های لازم برای دفاع در دادگاه نیز باید توسعه یابند.

1. Pilving & Mikiver, op.cit., p. 57.

برخی نظام‌های حقوقی در راستای صیانت از حقوق بشر و حاکمیت قوانین صیانت‌کننده از حقوق رویه‌ای، اقداماتی را انجام دادند. در سند ملی مربوط به معرفی هنجارها و اصول قانونی حاکم بر هوش مصنوعی در دادرسی اداری اوکراین به نام «مفهوم و توسعه هوش مصنوعی در اوکراین»، مصوب ۲ دسامبر ۲۰۲۰ به شماره ۱۵۵۶ مقرر شده است که یکی از حوزه‌های اولویت‌دار برای استفاده از هوش مصنوعی، تحقق عدالت است و قانون‌گذاری در زمینه استفاده از فناوری‌های هوش مصنوعی با مقررات بین‌المللی مطابقت دارد.

در مورد اسناد بین‌المللی در این زمینه می‌توان به کمیته وزیران شورای اروپا، شورای سازمان همکاری اقتصادی و توسعه سازمان ملل در سال ۲۰۰۱ اشاره کرد. کمیته وزیران شورای اروپا در توصیه شماره R (۲۰۰۱) ۳ خود در ۲۸ فوریه ۲۰۰۱ «در مورد انتشار اطلاعات قضایی و دیگر اطلاعات حقوقی از طریق استفاده از فناوری‌های جدید» توصیه می‌کند که کشورهای عضو باید «ارتباط شهروندان با دادگاه‌ها را تا حد امکان از طریق فناوری‌های جدید آسان کنند» که شامل این موارد است: توانایی شروع دادرسی قانونی از طریق وسایل الکترونیکی؛ توانایی انجام اقدامات بیش‌تر در طول رسیدگی در دادگاه در یک محیط الکترونیکی؛ توانایی دریافت اطلاعات در مورد وضعیت پرونده در صورت دسترسی به سیستم اطلاعات قضایی؛ امکان به دست آوردن اطلاعات در مورد نتایج بررسی به صورت الکترونیکی؛ امکان دسترسی به هر گونه اطلاعات لازم برای دستیابی به اثربخشی در اجرای احکام.

در قطع‌نامه «قواعد قانون مدنی در حوزه رباتیک»، صادرشده از پارلمان اروپا در ۱۶ فوریه ۲۰۱۷ پیشنهاد شده است که مبنای قانونی برای استفاده از هوش مصنوعی و معرفی یک نظام اروپایی برای ماشین‌های هوشمند تعیین شود. بر اساس این سند، در آینده، توسعه و استفاده گسترده از ماشین‌های اتوماتیک و ماشین‌هایی که مطابق با الگوریتم تعبیه شده در آن‌ها تصمیم می‌گیرند، بر تصمیم‌گیری‌های فردی اثر می‌گذارد. چنین دستورالعمل‌هایی مربوط به مقامات اداری، قضایی یا دیگر مقامات دولتی است که در مورد مسائل مربوط به حمایت از مصرف‌کننده، فعالیت‌های تجاری یا اداری تصمیم نهایی را می‌گیرند.

در ۲۲ مه ۲۰۱۹، شورای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، توصیه‌ای را در مورد هوش مصنوعی به تصویب رساند که پنج اصل برای پیشرفت هوش مصنوعی، چهار توصیه سیاست ملی و یک اصل برای

همکاری بین‌المللی برای توسعه مصنوعی قابل اعتماد را شناسایی کرد. اصول ذکرشده عبارتند از:

۱. رشد فراگیر، توسعه پایدار و رفاه؛
۲. ارزش‌های انسان‌محور و برابری؛
۳. شفافیت و توضیح‌پذیری؛
۴. قابلیت اطمینان، ایمنی و امنیت؛
۵. مسئولیت‌پذیری.

بر اساس «منشور اخلاقی اروپا در مورد استفاده از هوش مصنوعی در سیستم‌های قضایی و محیط آن‌ها»، این اصول، استفاده از هوش مصنوعی در نظام قضایی را به منظور بهبود کارایی و کیفیت عدالت بیان می‌کند. اصول یادشده مبتنی بر این اصول اساسی است:

۱. احترام به حقوق اساسی؛
۲. نفی تبعیض؛
۳. کیفیت و ایمنی؛
۴. شفافیت، بی‌طرفی و اعتبار؛
۵. کنترل کاربر.

هدف این سند، تغییرات احتمالی است که به توسعه مطمئن و ایمن هوش مصنوعی در اروپا با رعایت ارزش‌ها و حقوق شهروندان اتحادیه اروپا کمک می‌کند.

هم‌چنین در خصوص کاربرد و توسعه فناوری‌های هوش مصنوعی در دادرسی اداری، در ماه مارس و ژانویه ۲۰۲۱، اسناد کمیته شورای اروپا، مانند «حقوق بشر در عصر هوش مصنوعی - اروپا به عنوان استانداردساز بین‌المللی در حوزه هوش مصنوعی» و «اعلامیه خطرات در تصمیم‌گیری با استفاده از رایانه یا هوش مصنوعی» در زمینه حمایت اجتماعی به تصویب رسید که نشان می‌دهد در حالی که هوش مصنوعی و یادگیری ماشینی، مزایایی برای ایمنی شبکه اجتماعی دارند، باید اطمینان یافت که برنامه‌های عمومی منصفانه هستند و ارزش‌های اخلاقی بدون ایجاد تفاوت و تبعیض و با حفظ انسجام اجتماعی برای همه اعمال می‌شود.

بعضی صاحب‌نظران به برخی اصول استفاده از هوش مصنوعی در دعاوی حقوقی چنین اشاره می‌کنند:

۱. اصل احترام به حقوق اساسی که به ویژه شامل معرفی هوش مصنوعی در محدوده، روش و رویه‌ای است که نباید حقوق اساسی بشر که تضمین شده است، در سطح بین‌المللی و ملی نقض شود.
۲. اصل نفی تبعیض که محتوای آن به ویژه از طریق جلوگیری از توسعه یا تشدید هرگونه تبعیض بین افراد یا گروه‌های مردم آشکار می‌شود.
۳. اصل کیفیت و امنیت که نشان می‌دهد تصمیمات دادگاه و داده‌های استفاده شده در آن‌ها محافظت می‌شود و در محیط تکنولوژیکی ایمن قرار می‌گیرند.
۴. اصل شفافیت، بی‌طرفی و انصاف: این اصول برای اطمینان‌یابی از نبود عامل انسانی (جلوگیری از دخالت انسان) در مورد فرآیند تصمیم‌گیری هوش مصنوعی است.
۵. اصل «تحت کنترل کاربر»، سطح بالایی از استقلال و آگاهی کاربر را تضمین می‌کند.^۱

این اصول استفاده از هوش مصنوعی با در نظر گرفتن ویژگی‌های رسیدگی به پرونده‌های اداری در دادگاه‌های اداری می‌تواند در رسیدگی‌های اداری اعمال شود. هم‌چنین هنگام استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی در دادرسی‌های اداری در چارچوب صیانت از حقوق بشر به منظور حمایت‌های قضایی باید به اصل حاکمیت قانون، اصل قانونی بودن، اصل مسئولیت در استفاده از هوش مصنوعی در دادرسی اداری، اصل نظارت مستمر بر فعالیت‌ها در استفاده از هوش مصنوعی در دادرسی اداری و اصل تعیین دقیق مرزهای عمل هوش مصنوعی توجه ویژه شود.^۲

بر اساس مفاد قانون آیین دادرسی اداری اوکراین، سیستم «رویه قضایی اداری الکترونیکی» با ارائه این فرصت‌ها به شرکت‌کنندگان در فرآیند اداری اجرا می‌شود:

۱. ایجاد و ارسال الکترونیکی اسناد رویه‌ای یا دیگر اسناد به دادگاه و دیگر نهادهای موجود در نظام قضایی؛
۲. دریافت اطلاعات در مورد وضعیت و نتایج بررسی اسناد رویه‌ای یا دیگر اسناد؛

1. Karmaza O. O., Fedorenko T.V., "Principles of artificial intelligence in the justice of Ukraine", Law and Society, 2021, 2, p. 21.

2. Shevchuk Oleksandr, Martynovskyi Volodymyr, Volianska, Olena, Kompaniets, Ihor, & Bululukov, Oleg, "Problems of legal regulation of artificial intelligence in administrative judicial procedure", Juridical Tribune, 2023, 13(3), p. 352.

۳. ارائه مدارک به صورت کتبی و الکترونیکی؛

۴. دریافت احضاریه از طریق ارتباطات الکترونیکی؛

۵. پرداخت آنلاین هزینه دادگاه هنگام تشکیل اظهارنامه الکترونیکی دعوا (برنامه تجدیدنظر یا شکایت تجدیدنظر).

برای تحقق امکانات سامانه «رویه قضایی اداری الکترونیکی»، ثبت نام در سامانه یک پارچه اطلاعات و مخابرات قضایی ضروری است. دادگاه الکترونیکی، زیرسیستمی از سامانه یک پارچه اطلاعات و مخابرات قضایی است.

نکته مثبت در توسعه هوش مصنوعی در رسیدگی‌های اداری این است که شورای عالی دادگستری اوکراین در تصمیم شماره ۲۸۳/۰/۱۵-۲۱ در ۹ فوریه ۲۰۲۱، راه‌اندازی یک پروژه آزمایشی دادگاه بدوی را از طریق رسیدگی خودکار با استفاده از فناوری هوش مصنوعی پیشنهاد داد که برای رسیدگی رسمی به پرونده‌های قضایی در موضوع تخلفات اداری است.^۱ جنبه امیدوارکننده در رسیدگی به پرونده‌های اداری در دادگاه‌های اداری با استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی، رسیدگی به «پرونده‌های اداری با پیچیدگی کم (موارد جزئی)» است. مطابق قانون آیین دادرسی اداری اوکراین،^۲ اصطلاح «پرونده اداری با پیچیدگی جزئی (پرونده جزئی)»، یک پرونده اداری است که در آن، ماهیت روابط حقوقی مورد مناقشه، موضوع اثبات ادعاها نیازی به انجام اقدامات مقدماتی یا تشکیل جلسه دادگاه نیست.

در این مورد، تنها استفاده قابل قبول از سیستم‌های هوشمند تخصصی، استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی در جریان رسیدگی به پرونده‌های اداری در دادگاه‌های اداری با قابلیت کار تحت کنترل انسان است. چنین سیستمی باید در دادگاه‌های اداری با رعایت حقوق اساسی تضمین شده به ویژه حقوق مقرر در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و قوانین ملی به کار رود که از حقوق و آزادی‌های شرکت‌کنندگان در دادرسی‌های اداری قضایی حمایت می‌کند. البته صیانت از حقوق بشر در رسیدگی به پرونده‌ها در دادگاه‌های اداری با استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی، نیازمند

1. Ibid, p. 360.

2. para. 20 art. 4, Code of Administrative Procedure of Ukraine

تدوین و تصویب قوانین مناسب در این حوزه است، هرچند قضات اجرا می‌شود و قدرت قضایی به آن‌ها سپرده می‌شود. هم‌چنین در سطح قانون‌گذاری در مورد قوه قضاییه و قضات یا در مفاد قانون آیین دادرسی اداری اوکراین، هنجارهای قانونی که امکان استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی را در رسیدگی به پرونده‌های اداری در دادگاه‌های اداری فراهم می‌کند، ذکر نشده است، اما نافی آن نیست که از فناوری‌های مدرن استفاده شود. بند «ب» اصل دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز استفاده از علوم و فنون نوین و تجربه‌های پیشرفته بشری و تلاش برای پیشبرد آن‌ها را یکی از راه‌های تحقق مبانی نظام معرفی کرده است.

نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر، هوش مصنوعی به طور شگرفی، مرزهای باورهای انسانی را جابه‌جا کرده و تغییرات زیادی را در تمامی عرصه‌های حقوقی به وجود آورده است. بنا بر بررسی‌های انجام شده در پژوهش، این فرضیه به اثبات رسید که فناوری هوش مصنوعی با وجود برخی چالش‌ها نظیر نبود عقلانیت و درک واقعی موضوعات حقوقی، نقض بی‌طرفی تحت تأثیر آموزش داده‌های نامرتب و نقض برخی جنبه‌های حقوق بشر، از مزایای قابل توجهی نظیر جلوگیری از صدور آرای متناقض، تضمین استقلال مراجع اختصاصی اداری، توصیه و ارشاد افراد در طرح دعوا، اعمال نظارت مستقل و یک‌پارچگی اجرای احکام مراجع اختصاصی برخوردار است. از این رو، یافته پژوهش، ضرورت تدوین یک قانون جامع در زمینه دادرسی اداری مراجع اختصاصی اداری با بهره‌گیری از سازوکار هوش مصنوعی است که می‌تواند موجبات اطمینان بخشی نسبت به مراجعه ارباب رجوع به مراجع شبه قضایی و روند صحیح رسیدگی را فراهم آورد و بدین ترتیب، دیوان عدالت اداری نیز از نظارت بر آرای محاکم اداری فارغ گردد.

پذیرش تمامی خطرهای استفاده از فناوری هوش مصنوعی صرفاً برای افزایش بهره‌وری انسان در سطوح مالی، زمانی و اطمینان بخشی افراد جامعه از تحقق عدالت در محاکم و مراجع اختصاصی اداری است. قوای حاکمیتی نیز می‌توانند امور خود را چابک‌تر و کم‌هزینه‌تر مدیریت کنند. البته پیش از هر اقدامی در این زمینه به تدوین قانون، وام‌گیری از تجربه‌های پژوهشگران و اندیشمندان این حوزه نیاز احساس می‌شود.

قانون استفاده از هوش مصنوعی در رسیدگی‌های اداری باید در خصوص چارچوب سازمانی و قانونی استفاده از هوش مصنوعی جامع باشد و از حقوق بشر از جمله حق حمایت قضایی، حق محاکمه عادلانه، حق دسترسی به عدالت، حق برابری افراد در رسیدگی قضایی، حق برخورداری از همه تضمین‌های لازم برای حمایت از بشر در سازوکار محاکم اختصاصی اداری صیانت کند. این قانون باید محتوای اهداف، مقاصد، اصول، حدود و روش عملکرد فناوری هوش مصنوعی در رسیدگی‌های اداری را مشخص سازد. هم‌چنین باید سازوکارهایی روشن برای وضعیت حقوقی و انواع مسئولیت‌های قانونی آن محاکم هنگام استفاده از سیستم‌های هوش مصنوعی تعریف کند. معرفی و توسعه فناوری‌های هوش مصنوعی در رسیدگی به پرونده‌های اداری در دادگاه‌های اداری زمانی مؤثر خواهد بود که پشتیبانی فنی دادگاه‌های اداری در سطح بالایی باشد و بتوان اطمینان یافت که اجرای دقیق اصول دادرسی اداری، تضمین اصول شفافیت، بی‌طرفی و عادلانه بودن فرآیند رسیدگی به پرونده اداری، ضامن ایمنی همه شرکت‌کنندگان در دعاوی اداری در محاکم اختصاصی اداری خواهد بود.

در پایان تأکید می‌گردد برای آن‌که یک نهاد یا سازمان، درگیر مشکلات قانونی، مالی یا نقض هنجارها و ارزش‌های اخلاقی نگردد و در عین حال، از سازوکار هوش مصنوعی نیز درست بهره‌برداری کند، بهتر است در پرونده‌های پیچیده و مهم، تصمیم‌گیری نهایی به انسان خردمند واگذار گردد و از فناوری هوش مصنوعی به عنوان تصمیم‌ساز و پشتیبان تصمیم استفاده شود.

فهرست منابع

۱. فارسی

الف) کتاب

۱. اوپادهیای، مالای آ.، هوش مصنوعی برای مدیران، ترجمه: آمنه خدیور و دیگران، تهران: آتی‌نگر، ۱۴۰۲.
۲. حبیبی، آرش و مریم احمدی فرد، هوش سازمانی، تهران: نارون، ۱۳۹۴.
۳. رستمی، ولی، مسلم آقایی طوق و حسن لطفی، دادرسی عادلانه در مراجع اختصاصی اداری ایران، تهران: گرایش، ۱۳۸۸.
۴. محمودی، جواد، بررسی تحلیلی دادرسی اداری در حقوق ایران، تهران: جنگل، ۱۳۹۰.
۵. هداوند، مهدی و مسلم آقایی طوق، دادگاه‌های اختصاصی اداری در پرتو دادرسی منصفانه، تهران: خرسندی، ۱۴۰۰.
۶. ویتبای، بلی، هوش مصنوعی به زبان ساده، ترجمه: حسین مجدفر و آوا بهرامی، تهران: سبزان، چاپ اول، ۱۳۹۷.

ب) مقاله

۱. حاجی پورکندرود، علی، «ارزیابی قابلیت اعمال اصل علنی بودن دادرسی‌ها در مراجع اختصاصی اداری»، پژوهش‌های نوین حقوق اداری، سال اول، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۸، صص ۹۵-۱۱۸.
۲. حیاتی، علی عباس، «بررسی جهت مغایرت آرا در طرق فوق‌العاده اعتراض به آرا با مطالعه تطبیقی در آیین دادرسی مدنی ایران و فرانسه»، فصل‌نامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۹۳، بهار ۱۴۰۰، صص ۹۱-۱۰۸.
۳. خسروی، احمد و ولی رستمی، «الگوی مناسب برای تدوین قانون آیین دادرسی اداری و ضرورت آن در ایران؛ نظام فرانسوی یا انگلیسی؟»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره هفدهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲، صص ۹۵-۱۶۵.
۴. رستمی، ولی و احمد خسروی، «امکان‌سنجی تدوین قانون آیین دادرسی اداری با توجه به ماهیت و ویژگی‌های مراجع اختصاصی اداری»، دوفصل‌نامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۶۴، تابستان ۱۳۹۲، صص ۸۱-۱۰۲.

۵. کیایی، فرخنده، «نظریه نوین حاکمیت قانون اداری؛ تحلیل ویژگی‌ها و تحولات برخاسته از هوش مصنوعی»، فصل‌نامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، سال چهارم، شماره دوازدهم، پاییز ۱۴۰۱، صص ۲۲۶-۲۰۳.

۶. نجابت‌خواه، مرتضی، فاطمه افشاری و سید شهاب‌الدین موسوی‌زاده، «آسیب‌شناسی ساختار و صلاحیت‌های مراجع اختصاصی اداری در حقوق اداری ایران»، دوفصل‌نامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۷۷ و ۷۸، بهار و تابستان ۱۳۹۶، صص ۲۱۶-۲۲۴.

2. Latin Source

1. Butt, Junaid Sattar, "The impact of artificial intelligence (ai) on the efficiency of administrative decision making including ethical & legal considerations and comparative study about countries already incorporated ai for administrative decisions", *Acta Universitatis Danubius Juridica*, 2023 (3), 7-25.
2. Citron, Danielle, "Technological Due Process", *Washington University Law Review*, 2008, Vol. 85.
3. En, Tor Ming., "Crossing the rubicon: evaluating the use of artificial intelligence in the law and singapore courts", *Indian Journal of Artificial Intelligence and Law*, (2022), 2(2), 21-55.
4. Fordon, Rebecca, "Judges, technology and artificial intelligence: the artificial judge", *Law Library Journal*, 2022, 114 (2), 223-224
5. Gesley, J., "Regulation of Artificial Intelligence in Selected Jurisdictions", Washington, D.C., Law Library of Congress, 2019.
6. Goudge, Amy, "Administrative Law, Artificial Intelligence, and Procedural Rights", *Windsor Review of Legal and Social Issues*, 2021, 42, 17-50.
7. Intahchomphoo, Channarong, Vellino, Andre, Gundersen, Odd Erik, Tschirhart, Christian, & Shaaban, Eslam, "References to artificial intelligence in canada's court cases", *Legal Information Management*, 2020, 20 (1), 39-46.
8. Jimenez-Gomez, C. E., & Carrillo, Jesus Cano, "Essential Elements and Ethical Principles for Trustworthy Artificial Intelligence Adoption in Courts", *Trends in State Courts*, 2022, 119-131.
9. Karmaza O.O., Fedorenko T.V., "Principles of artificial intelligence in the justice of Ukraine", *Law and Society*, 2021, 218-24.
10. Lang, Michael, "Reviewing algorithmic decision making in administrative law", *Lex Electronica*, 2021, 26 (2), 195-214

11. Pilving, Ivo, & Mikiver, Monika, “Kratt as an Administrative Body: Algorithmic Decisions and Principles of Administrative Law”, *Juridica International*, 2020, 29, 47–61.
12. Reddy, A. Amarendar, “Legal Implications in Artificial Intelligence”, *International Journal of Law Management & Humanities*, 2022, 5, 1766–1793.
13. Reiling, A. D., “Courts and artificial intelligence. *International Journal for Court Administration*”, 2022, 11(2), 1–10
14. Scassa, Teresa, “Administrative law and the governance of automated decision making: critical look at canada’s directive on automated decision making”, *U.B.C. Law Review*, 2021, 54(1), 251–[vi].
15. Shevchuk. Oleksandr, Martynovskyi. Volodymyr, Volianska, Olena, Kompaniits, Ihor, & Bululukov, Oleg, “Problems of legal regulation of artificial intelligence in administrative judicial procedure”, *Juridical Tribune*, 2023, 13(3), 346–362.
16. Sourdin, Tania, “Judge v Robot? Artificial Intelligence and Judicial Decision-Making”, *UNSW Law Journal*, 2018, Vol. 41.
17. Stern, R. E., Liebman, B. L., Roberts, M. E., & Wang, A. Z., “Automating fairness? artificial intelligence in the chinese courts”, *Columbia Journal of Transnational Law*, 2021, 59(3), 515–553.
18. Sun, Haochen, “Artificial intelligence inventions”, *Florida State University Law Review*, 50(1), 61–122.
19. Waqar, Mahnoor, “The Use of Artificial Intelligence in Arbitral Proceedings”, *LUMS Law Journal*, 2022, 9, 23–42.

Artificial Intelligence Technology in Courts with Emphasis on Dedicated Administrative Authority: Prospects and Challenges

Fatemeh Ashabi¹, Ebadollah Hosseinkhani²

Abstract

In the new age where artificial intelligence technology dominates many aspects of social life, there is growing evidence that artificial intelligence may soon replace important court functions. The prospect of introducing artificial intelligence technologies in administrative proceedings, examining some challenges and also determining the opportunities that such technologies create to improve the protection of the rights, freedoms and interests of natural and legal persons in legal relations is important. This article, with a descriptive and analytical method, seeks to answer the question of what is the prospect of using artificial intelligence technology and what challenges it faces. Based on the analysis of the article, the findings of the research indicate that in view of the existence of some challenges in using this technology, rational necessity requires that a limited range of courts, with an emphasis on dedicated administrative courts, use this technology at the beginning of the path; Artificial intelligence technology, despite the existence of some disadvantages such as the lack of rationality and real understanding of legal issues and the violation of some aspects of human rights, should be used to bring significant benefits such as preventing the issuance of contradictory votes, guaranteeing the independence of dedicated administrative authorities, advising and guiding people in Lawsuits, independent supervision and integrity of the execution of special authority orders should be welcomed.

KeyWords: Dedicated administrative references, artificial intelligence, prospects, Administrative proceedings.

---

1. Assistant Professor, Faculty of Humanities, Damghan University, Damghan, Iran. (Corresponding Author), f.ashabi@du.ac.ir

2. PhD Student in Public Law, Faculty of Law, Islamic Azad University of Damghan, Damghan, Iran, badhsynkhany@gmail.com